

Samenvatting

In de tijd van jagers en boeren ontdekten de mensen hoe ze met gereedschappen en potten het leven voor zichzelf makkelijker konden maken. In de tijd van Grieken en Romeinen leerden de Germanen veel van de Romeinen met hun mooie spullen.

🛡️ les 1 – Sporen in de grond

Van de eerste mensen zijn pijlen en sieraden gevonden. Toen er meer mensen kwamen, gingen ze op een vaste plek wonen. Daar verbouwden ze hun eigen eten. Ze werden boeren. Deze bandkeramiekers woonden in buurtjes: een groot huis en een paar kleinere. Vrouwen deden de landbouw. Ze gebruikten aardewerk als servies. Ze kookten erin en bewaarden hun voorraden erin. Mannen maakten van vuursteen uit de mijnen pijlpunten en spitsen of ruilden die voor zout of vis.

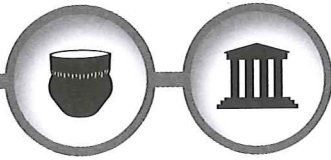
🛡️ les 2 – Reuzen in Drenthe?

In het noorden van Nederland woonde het Trechterbekervolk. Ze maakten van aardewerk bekers in de vorm van een trechter. Dit volk bouwde hunebedden. Ze rolden enorme stenen over boomstammen naar de bouwplaats. Die stenen waren meegekomen met gletsjers uit de ijstijd. Een hunebed was een graf. Een overledene kreeg grafgiften mee in zijn graf. Het volk maakte akkers met graan en tarwe in het bos. Af en toe verplaatsten ze de akkers. De grond kon dan herstellen. Om de akker te bewerken gebruikten ze een soort ploeg met ossen.

>

thema 1 – Stenen reuzen, slimme Romeinen

🏹 tijd van jagers en boeren 🏛️ tijd van Grieken en Romeinen

Samenvatting

🏛️ les 3 – Schepen in de grond

2 000 jaar geleden was de Rijn de grens van het Romeinse Rijk. Toen bouwvakkers een Romeins schip vonden, gingen archeologen op onderzoek. Ze maakten tekeningen en foto's van wat ze vonden en groeven het schip voorzichtig uit. De Romeinen vervoerden eten en wapens. Vijgen, olie, glas en spiegels hadden de Germanen nog nooit gezien.

🏛️ les 4 – De Romeinen komen!

Het Romeinse leger was goed georganiseerd en won vaak. Het leger kon zich snel verplaatsen. Ze legden wegen aan, met tunnels en viaducten en bouwden aquaducten. Alle soldaten droegen hetzelfde: een lang, wollen hemd, een harnas, soms een mantel, een helm en leren sandalen. Romeinse soldaten bouwden forten om de grenzen te verdedigen. Een fort was rechthoekig met een weg erdoor. Rond het fort lag een aarden wal met houten palen. Romeinen bouwden huizen met waterleiding en centrale verwarming. Dat hadden de Germanen allemaal niet.

-3500

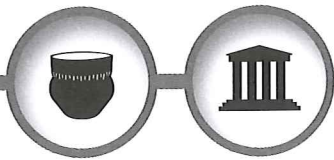
hunebedbouwers/trechterbekervolk
in Noord-Nederland

-3000

-50 Romeinen veroveren Nederland

1

500

Begrippen

🛡️ les 1 – Sporen in de grond

de verzamelaar

Een verzamelaar is iemand die, naast jagen, ook voedsel zoals bessen en noten verzamelde.

de eerste boeren

De eerste boeren waren mensen die op een vaste plek bleven wonen om hun eigen eten te verbouwen.

het bandkeramiek

Bandkeramiek is versierd aardewerk dat gemaakt werd door de eerste boeren.

de landbouw

Landbouw is het werken op de akkers om groenten, aardappelen of graan te verbouwen.

de ruilhandel

Ruilhandel is het ruilen van spullen voor andere spullen en niet voor geld.

de mijn

Een mijn is een gang diep in de grond, die mensen graven om grondstoffen naar boven te halen.

🛡️ les 2 – Reuzen in Drenthe?

het hunebed

Een hunebed is een heel oud graf van op elkaar gestapelde reusachtige keien.

de hunebedbouwer

Een hunebedbouwer bouwde samen met anderen een hunebed.

de grafgift

Een grafgift is een cadeau dat meegegeven wordt in een graf.

het trechterbekervolk

Het trechterbekervolk bouwde hunebedden en maakte bekertjes van aardewerk met een trechtervorm.

🏛️ les 3 – Schepen in de grond

het Romeinse Rijk

Het Romeinse Rijk was het gebied dat de Romeinen hadden veroverd.

de Romeinen

De Romeinen was een volk uit het oude Rome, dat bijna heel Europa veroverde.

de Germanen

De Germanen is een naam voor alle stammen die in de tijd van de Romeinen in Nederland woonden.

de archeoloog

Een archeoloog zoekt in de grond naar voorwerpen van heel vroeger.

🏛️ les 4 – De Romeinen komen!

het Romeinse leger

Het Romeinse leger is het leger van de Romeinen.

het viaduct

Een viaduct is een brug over een weg. Het viaduct is zelf ook een weg.

het aquaduct

Een aquaduct is een soort brug waarover water van een rivier of kanaal loopt.

Samenvatting

les 1 – De stad of het dorp

Mensen die in een dorp wonen hebben veel ruimte. In een dorp zijn weinig kantoren en bedrijven. Er staat vooral laagbouw: huizen met tuinen en boerderijen. Flats zie je er bijna niet. Die komen er ook niet. Een dorp als Zuidlaren moet blijven zoals het is. Daarom wordt het dorp beschermd. Hoogbouw zie je wel in steden. In de stad Zwolle is ruimtegebrek. Daarom bouwen ze er hoge gebouwen waar mensen kunnen wonen of werken. In Zwolle zijn veel kantoren en winkels. Maar er staan ook oude pakhuizen. Die worden beschermd. Ze zijn te mooi om af te breken.

les 2 – Kaarten lezen

De schaal vertelt je hoeveel de werkelijkheid is verkleind. 1 op 2 000 wil zeggen: 1 centimeter op de kaart is in het echt 2 000 centimeter of 20 meter. Hoe groter de schaal, hoe groter het gebied dat je op de kaart kunt zien. Maar hoe kleiner alles is getekend. Op een kaart staat vaak een windroos. Die wijst het noorden aan: vaak de bovenkant van de kaart. De andere windrichtingen zijn oost, zuid en west. De kleuren op een natuurkundige kaart vertellen hoe hoog het land is en hoe diep de zee. Op een thematische kaart staan gegevens over een onderwerp of thema.

les 3 – Dossier: de stad

In de stad zijn veel voorzieningen, zoals winkels, sportclubs, bioscopen, restaurants en ziekenhuizen. Al die voorzieningen zorgen voor veel werkgelegenheid. Je kunt er ook kiezen uit veel verschillende soorten werk. Daarom wonen en werken er veel mensen in de stad. Ze vinden het fijn om dicht bij hun werk te wonen en minder tijd kwijt te zijn aan woon-werkverkeer. Er zijn veel mogelijkheden om uit te gaan in de stad. En waar zoveel mensen wonen, kent niet iedereen je. Dat kan ook fijn zijn!

les 4 – De grote verhuizing

Woonwijken in steden verjongen. Er komen veel jonge mensen en gezinnen wonen, omdat er werk is en omdat er voorzieningen zijn. In dorpen in Groningen, Drenthe, Limburg en Zeeland is er leegloop. Scholen en winkels gaan er dicht. Die dorpen vergrijzen. De jongeren gaan weg omdat er geen werk voor ze is. De ouderen blijven. Die genieten er van de natuur en de rust, en ze letten op elkaar. Leegloop en vergrijzing kun je voorkomen. Bijvoorbeeld door oude woonwijken op te knappen, door ervoor te zorgen dat de voorzieningen blijven of door een camping te beginnen bij een boerderij.

Begrippen

les 1 – De stad of het dorp

het dorp.....

Een dorp is een kleine plaats op het platteland. Er zijn weinig winkels, kantoren en bedrijven.

de stad.....

Een stad is een plaats waar veel mensen wonen en veel winkels, fabrieken en hoge gebouwen zijn.

de laagbouw.....

Laagbouw is het bouwen van huizen met weinig verdiepingen.

de hoogbouw.....

Hoogbouw is het bouwen van hoge gebouwen met vijf of meer verdiepingen.

het ruimtegebrek.....

Ruimtegebrek betekent dat er niet genoeg plaats is.

les 2 – Kaarten lezen

de schaal.....

De schaal van een landkaart is een getal dat laat zien hoeveel keer kleiner iets is getekend.

de windroos.....

Een windroos is een soort kruis op een kaart dat laat zien waar noord, oost, zuid en west zijn.

de windrichting.....

De windrichting is de kant waar de wind vandaan komt.

de natuurkundige kaart.....

Op een natuurkundige kaart zie je waar land en water is.

Ook zie je hoe hoog of diep iets is.

de thematische kaart.....

Op een thematische kaart staan gegevens over een onderwerp.

les 3 – Dossier: de stad

de voorziening.....

Alles wat geregeld en verzorgd is voor mensen, noem je voorzieningen.

de werkgelegenheid.....

De werkgelegenheid is het aantal banen dat er te krijgen is voor mensen die willen werken.

het woon-werkverkeer.....

Woon-werkverkeer is al het verkeer van mensen die op en neer reizen tussen hun huis en werk.

les 4 – De grote verhuizing

de leegloop.....

Als er steeds meer mensen uit een dorp of gebied weggaan, dan noem je dat leegloop.

vergrijzen.....

Vergrijzen is er als er steeds meer oude mensen in een gebied wonen.

de woonwijk.....

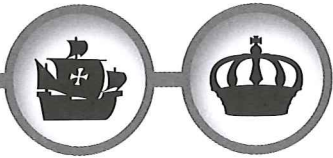
Een woonwijk is een deel van de stad waar vooral woonhuizen staan, geen fabrieken of kantoren.

verjongen.....

Verjongen is er als er steeds meer jonge mensen in een gebied wonen.

de werkloosheid.....

Werkloosheid betekent zonder werk of baan zijn.

Samenvatting

In de tijd van de ontdekkers en de hervormers was er meer water dan land. Mensen moesten met slim gemaakte watermolens de wateroverlast oplossen. In de tijd van regenten en vorsten werd Amsterdam uitgebreid en werd het Beemstermeer drooggelegd.

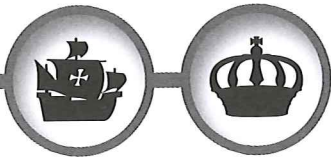
🏰 les 1 – Het lage land

Turfstekers haalden het stevige veen uit het moerassige veenland. Het veen lieten ze opdrogen in blokken en dat noemden ze turf. Turf werd vooral in de stad gebruikt als brandstof. De steden groeiden, dus er was veel turf nodig. Door de veenafgravingen ontstonden grote plassen water. Als het stormde werden deze plassen nog groter. Zo ontstonden het Beemstermeer en het Purmermeer. Er was steeds meer overstromingsgevaar, door de veenafgravingen, maar ook door de Noordzee en de Zuiderzee.

🏰 les 2 – Strijd tegen water

Door het afgraven van veen kwam het land lager te liggen. Het water bedreigde de mensen met overstromingen. Mensen en dieren verdronken, huizen gingen kapot, oogsten mislukten en het zoute water uit de zee verpestte de landbouwgrond. Mensen moesten zichzelf beschermen tegen het water. Dat deden ze met dijken, terpen of wierden en door het land in te polderen. Watermolens pompten water uit grote meren. Het water kwam nu verder van de steden te liggen. De polders werden extra weidegronden. Daardoor was er meer kans op goede oogsten.

>

Samenvatting

👑 les 3 – Klap van de molen

Er kwamen veel mensen naar Amsterdam. Daar was veel werk. Het gewest Holland was het dichtstbevolkte gebied. Er was dus ook meer voedsel nodig. Maar er was te weinig landbouwgrond en te veel water. Het stadsbestuur van Amsterdam vond dat het Beemstermeer land moest worden, omdat dat meer steeds groter werd.

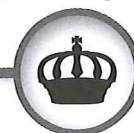
Jan Adriaanszoon Leeghwater zou het plan gaan controleren. Er werd een dijk gelegd om het meer. Langs de ringdijk ontstond zo een ringvaart. Met molens werd het water weggepompt. Toen het af was, werd de Beemster netjes verdeeld in rechte stukken land.

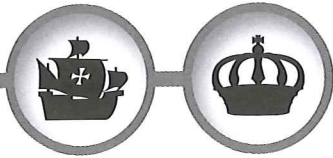
👑 les 4 – Wonen aan het water

Het was druk in Amsterdam. Uit andere landen kwamen mensen, bijvoorbeeld omdat hun geloof in eigen land verboden was. Er kwam een plan voor stadsuitbreiding. Het stadsbestuur liet grachten graven. In de grachtengordel werden herenhuizen en pakhuizen gebouwd. Rijke koopmannen woonden graag in herenhuizen. Binnen hingen tapijten en portretten aan de muur en er was zilveren bestek. In de pakhuizen sloegen ze hun koopwaar op. Bedrijfjes die hetzelfde maakten, zaten dicht bij elkaar. Dat was handig en niemand had last van de ander. Er werden ook slechte huizen gebouwd, dicht bij elkaar. Daar woonden arme mensen. Zij konden geen duur huis betalen.

1607 start drooglegging van het Beemstermeer

1613 start stadsuitbreiding Amsterdam

Begrippen

👑 les 1 – Het lage land

veenaafgraving

Een veenaafgraving is de afgegraven bodem van een moeras, die bestaat uit oude plantenresten.

de turf

Turf is een brandstof van gedroogd veen, dat bestaat uit samengeperste dode moerasplanten.

de brandstof

Brandstof is een stof die wordt verbrand om warmte te geven.

het Beemstermeer

Het Beemstermeer is een meer in Noord-Holland dat is ontstaan door het uitgraven van veen.

het Purmermeer

Het Purmermeer is een meer in Noord-Holland dat is ontstaan door het uitgraven van veen.

👑 les 2 – Strijd tegen water

de terp/wierde

Een terp of wierde is een heuvel waarop mensen bescherming tegen hoog water zochten.

de polder

Een polder is een stuk land tussen dijken op een plaats waar vroeger water was.

de watermolen

Een watermolen wordt gebruikt om het water uit de polder te pompen.

pompen

Als je iets pompt, gebruik je een apparaat om ergens iets uit te zuigen.

inpolderen

Inpolderen betekent dat je dijken rond een meer legt om het daarna droog te leggen. Je maakt een polder.

👑 les 3 – Klap van de molen

de landbouwgrond

Landbouwgrond is de aarde waarop de boeren werken.

de Beemster

De Beemster was een klein riviertje in Noord-Holland, dat later een groot meer werd.

het gewest Holland

Het gewest Holland was een deel van Nederland met een eigen bestuur.

de ringdijk

Een ringdijk is een dijk om een polder.

de ringvaart

Een ringvaart is een kanaal langs een ringdijk.

Jan Adriaanszoon Leeghwater

Jan Adriaanszoon Leeghwater controleerde het droogleggen

👑 les 4 – Wonen aan het water

de koopman

Een koopman verdient zijn geld met het kopen en verkopen van spullen.

de stadsuitbreiding

Een stadsuitbreiding is het steeds groter worden van de stad.

de grachtengordel

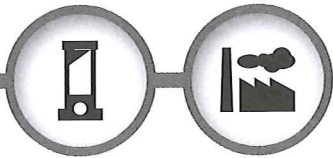
De grachtengordel in Amsterdam bestaat uit de Herengracht, de Prinsengracht en de Keizersgracht.

het herenhuis

Een herenhuis is een groot en luxe huis dat rijke mensen bouwden aan de gracht in Amsterdam.

het pakhuis

Een pakhuis is een gebouw waar spullen in worden bewaard, voordat ze worden verkocht.

Samenvatting

Voor de tijd van pruiken en revoluties deden de mensen alles wat de kerk zei. Maar nu wilden mensen zelf nadenken en onderzoeken. In de tijd van burgers en stoommachines werd de stoommachine uitgevonden. Steeds meer mensen en ook kinderen gingen in fabrieken werken. Ook ging de eerste stoomtrein rijden.

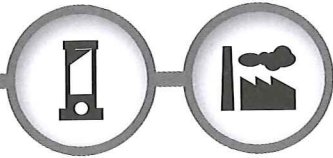
📖 les 1 – Vreemde huiskamer

Eise Eisinga woonde in Friesland. Zijn vader was wolkammer en Eise ook. Maar 's avonds las Eise alles over wiskunde en astronomie. Toen een dominee zei dat de planeten zouden botsen, werden veel mensen bang. Eise wist dat het niet waar was. Hij bouwde een model van ons zonnestelsel in zijn huis. In dit planetarium zie je hoe de planeten om de zon draaien. Daarmee kon Eise aan de mensen laten zien hoe het zonnestelsel werkt.

📖 les 2 – Hoofden vol kennis

De kerk en de koning hadden altijd precies verteld hoe de mensen moesten leven en denken. Maar mensen wilden zelf nadenken, onderzoek doen en daarmee de wereld verbeteren. Deze manier van denken werd de verlichting genoemd: door kennis kon je je geest verlichten als een lampje in het donker. Verlichte wetenschappers deden proefjes, bekeken de sterren en deden veel onderzoek. Ze lieten hun verzamelingen zien in een rariteitenkabinet. Alle informatie schreven ze in een encyclopedie. Wetenschap werd mode. Mensen zoals Eise Eisinga geloofden in God, maar wilden ook zelf nadenken.

>

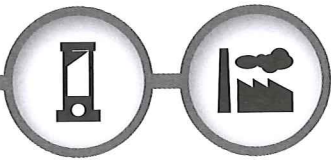
Samenvatting

🏭 les 3 – Rommel in het museum

Boeren verdienden weinig, vooral in de winter. Dan konden ze niet op het land werken. Ze sponnen wol en weefden stoffen voor geld. Boeren hadden huisnijverheid hard nodig. Toen de stoommachine uitgevonden werd, kwamen er fabrieken. De machines maakten sneller wol en stof dan mensen. Boeren gingen in de fabriek werken. Dat was gevaarlijk en zwaar werk. Arme boeren werden nog armere fabrieksarbeiders. Het landschap veranderde. Overal kwamen fabrieken. Er werden wegen, spoorlijnen en kanalen aangelegd om spullen te vervoeren.

🏭 les 4 – Kinderen aan het werk

Ouders verdienden zo weinig dat kinderen moesten werken. Kinderarbeid was heel gewoon. Kinderen draaiden bijvoorbeeld sigaren in fabrieken, sjouwden stenen of werkten bij de ovens. Kinderen sliepen weinig, werden vaak ziek en deden ongezond en gevaarlijk werk. Meesters en dokters klaagden hierover. Kinderen moesten spelen en leren. Toen kwam het kindernetje van Van Houten dat kindarbeid onder twaalf jaar verbod. Later kwam de leerplichtwet. Kinderen vanaf vijf jaar moesten naar school. Er bleef wel verschil tussen arme en rijke kinderen. Ze gingen niet naar dezelfde scholen. Er kwam een gratis klompenschool voor arme kinderen.

Begrippen

🕒 les 1 – Vreemde huiskamer

Eise Eisinga

Eise Eisinga bouwde thuis een planetarium om mensen te laten zien hoe het zonnestelsel werkt.

de astronomie

Astronomie is een ander woord voor sterrenkunde: het bestuderen van sterren en planeten.

het planetarium

In een planetarium zie je in het klein waar de zon, de maan en de planeten staan en hoe ze bewegen.

🕒 les 2 – Hoofden vol kennis

de verlichting

In de tijd van de verlichting gingen mensen zelf over het leven nadenken en onderzoek doen.

de wetenschapper

Een wetenschapper is iemand die heel veel weet over een onderwerp en daar ook onderzoek naar doet.

het rariteitenkabinet

Een rariteitenkabinet is een kast met vreemde en zeldzame voorwerpen om te laten zien.

de encyclopedie

Een encyclopedie is een boek met informatie over mensen, dieren, planten, dingen en gebeurtenissen.

🏭 les 3 – Rommel in het museum

het weefgetouw

Met een weefgetouw kun je wol weven. Je vlecht dan draden door elkaar en maakt een lap stof.

de huisnijverheid

Huisnijverheid betekent thuis werken.

de stoommachine

Een stoommachine kan door de damp van kokend water een groot wiel laten draaien.

de textielfabriek

Een textielfabriek maakt spullen van stof, zoals kleren en lakens.

het transport

Transport is het brengen van spullen van de ene plek naar de andere plek.

het spoorwegnetwerk

Het spoorwegnetwerk bestaat uit alle rails waar de treinen over rijden.

🏭 les 4 – Kinderen aan het werk

de armoede

Mensen die in armoede leven, hebben weinig spullen en wonen vaak in slechte huizen.

de kinderarbeid

Bij kinderarbeid moeten kinderen werken en kunnen ze niet naar school.

de textielindustrie

De textielindustrie is een naam voor alle fabrieken samen die spullen van stof maken.

het kindernetje van Van Houten

Door deze wet (1874) was het verboden om kinderen in fabrieken en werkplaatsen te laten werken.

de leerplichtwet

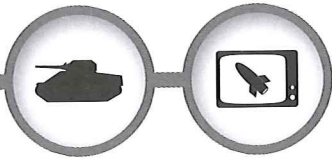
In 1901 kwam de leerplichtwet en door die wet moeten alle kinderen naar school.

de klompenschool

Een klompenschool was een gratis school voor arme kinderen.

thema 5 – Oude regels, nieuwe ideeën

 tijd van wereldoorlogen tijd van televisie en computer

Samenvatting

In de tijd van wereldoorlogen zochten mensen rust en duidelijkheid. Kunstenaars lieten dat in hun werk zien. Door de zuilen hoorde iedereen ergens bij. In de tijd van televisie en computer veranderden de ideeën over de wereld en ontstonden er nieuwe groepen. De zuilen werden minder belangrijk.

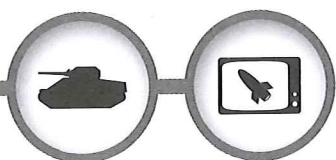
les 1 – De Stijl

Van 1914 tot 1918 was er een grote oorlog. Na deze oorlog wilden kunstenaars de wereld verbeteren met hun kunst. De kunstenaarsgroep De Stijl wilde dat ook. Alles moest rustig en vredig worden: het moest in harmonie zijn met elkaar. Ze gebruikten alleen de kleuren rood, blauw, geel, zwart, grijs en wit. Alle lijnen en hoeken waren voortaan recht. Aan de kunst van toen kun je zien hoe de mensen in die tijd dachten.

les 2 – De wereld in vakjes

Het dagelijks leven was in verschillende vakjes, zuilen, verdeeld. Een zuil is een groep mensen die hetzelfde gelooft of denkt. De mensen leefden volgens de ideeën en regels van hun eigen zuil. Er waren verschillende zuilen. Elke zuil had zijn eigen kerken, scholen, ziekenhuizen en winkels. Kinderen hoorden bij de zuil waar hun ouders bij hoorden. Ze speelden met kinderen van dezelfde zuil, gingen naar dezelfde school en naar dezelfde jeugdvereniging. Daar deden ze samen aan sport en spel. Kinderen uit een andere zuil kwamen ze daar niet tegen.

>

Samenvatting

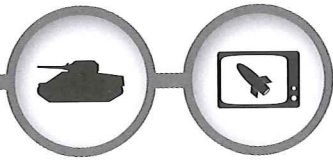
les 3 – Lekker stout

Het was na de oorlog heel normaal dat kinderen thuis meehielpen. Kinderen moesten goed luisteren en zich netjes gedragen. Meisjes gingen naar de huishoudschool en stopten met werken als ze trouwden. Jongens leerden een vak op school. Als ze trouwden, moesten ze hard werken voor hun gezin. Annie M.G. Schmidt deed het zelf heel anders. Zij gaf kritiek op de strenge regels door ondeugende en grappige gedichtjes en verhalen te schrijven. Annie schreef veel boeken, bijvoorbeeld 'Abeltje' en 'Pluk van de Petteflet'.

les 4 – Alles moet anders

In de oorlog werkten mensen uit verschillende zuilen samen. Jongeren zagen door de oorlog dat de kerk en hun ouders zich konden vergissen. De televisie veranderde hun ideeën. Op tv zag je wat er in de wereld gebeurde. Ze verzetten zich tegen de regels van hun ouders. Er kwamen drie groepen jongeren. Nozems wilden genieten van het leven en hadden geen nieuwe ideeën. Provo's wilden de wereld veranderen en het milieu verbeteren. Hippies waren tegen oorlog en wilden alles delen. Iedere groep had zijn eigen muziek, kledingstijl en kapsels. De regels van voor de oorlog werden ouderwets. Steeds minder mensen gingen naar de kerk. De zuilen werden minder belangrijk.

Nederland is opgedeeld in zuilen

Begrippen

les 1 – De Stijl

harmonie

Dingen zijn met elkaar in harmonie als ze goed bij elkaar passen.

De Stijl

De Stijl is een groep kunstenaars die zich hielden aan strenge regels bij alles wat ze maakten.

de regel

Een regel is een afspraak tussen mensen over wat wel en wat niet mag.

abstract

Abstracte dingen kun je niet zien of pakken, zoals een gedachte, een geur of een idee.

les 2 – De wereld in vakjes

de zuil

Een zuil is een groep mensen die hetzelfde gelooft of denkt.

de socialisten

De socialisten komen op voor arbeiders en willen minder verschillen tussen arm en rijk.

de jeugdvereniging

In een jeugdvereniging doen kinderen samen aan sport of spel.

les 3 – Lekker stout

het huishouden

Het huishouden is al het werk dat in huis gedaan moet worden, zoals stofzuigen en eten koken.

Annie M.G. Schmidt

Annie M.G. Schmidt was een schrijfster en ze vond dat je kinderen niet te streng moet opvoeden.

les 4 – Alles moet anders

de nozem

Een nozem hing rond op straat, droeg stoere kleren en hield van rockmuziek en brommers.

de provo

Een provo had ideeën om de wereld te verbeteren en bedacht leuke manieren om die te laten zien.

de hippie

Een hippie kleepte zich vrolijk en wilde dat iedereen aardig voor elkaar was en spullen deelde.

de commune

Een commune is een groep mensen die samen woont en alles samen deelt.